

УДК 027.021(477-25):070«2011»

Ольга Бодак,

керівник Центру формування бібліотечно-інформаційних ресурсів НБУВ,
канд. іст. наук

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в пресі: аналітичний огляд публікацій за 2011 р.

Висвітлення в засобах масової інформації діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), головної науково-інформаційної установи України, загальнодержавної книгозбірні, інформаційно-аналітичного центру, науково-дослідного інституту Національної академії наук України з бібліотекознавства, книгознавства, бібліографознавства та біографістики – важлива складова діяльності зі створення іміджу бібліотеки, оскільки саме ЗМІ є дієвим інструментом формування громадської думки, а преса – найбільш популярним і доступним різним прошаркам населення засобом отримання інформації.

Фонд Президентів України (ФПУ), як підрозділ бібліотеки, розпочав роботу зі створення електронного інформаційного ресурсу для представлення широкому загалу інформації про висвітлення діяльності НБУВ у пресі. Співробітниками відділу організації та використання документального фонду ФПУ ще у 2002 р. започатковано інноваційну технологію аналізу сучасного стану бібліотечної галузі України на основі контент-аналізу матеріалів газетної періодики. Розроблені методи опрацювання і систематизації текстів публікацій та програмні засоби обробки сформованих баз даних (БД) на основі ключових цитат дали змогу створити інформаційно-аналітичну систему (ІАС) «Імідж бібліотечної справи та бібліотек України в газетній періодиці», на основі якої проводилися бібліометричні та аналітичні дослідження. Джерельною базою для таких досліджень слугували нові надходження до газетного фонду НБУВ.

Починаючи з січня 2003 р., на базі ІАС формувалися щомісячні аналітичні огляди «Сьогодення українських бібліотек». Нині вони представлені на веб-сторінці НБУВ.

З 2007 р. прес-моніторинг було технологічно розширено завдяки включенню в процес дослідження електронних версій низки центральних та регіональних видань і, водночас, тематично звужено до моніторингу іміджу та діяльності НБУВ. ІАС отримала відповідну назву – «НБУВ у дзеркалі газетної періодики». Щорічно ФПУ готував аналітичні огляди публікацій про НБУВ.

У 2008 р. БД системи, нарівні з архівними примірниками періодики, стали джерелом для укладання до 90-річчя НАН України та НБУВ бібліографічного покажчика «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського на сторінках газет (1918–2008)». Матеріали ІАС були використані при проведенні низки досліджень особливостей висвітлення українською пресою бібліотечної тематики та іміджу НБУВ у ЗМІ за різні періоди.

Згодом у ФПУ в якості середовища технології моніторингу ЗМІ було впроваджено систему автоматизації бібліотек «ІРБІС-64». Після оновлення програмного забезпечення у ФПУ створюється новий електронний інформаційний ресурс «НБУВ у дзеркалі газетної періодики», який нещодавно представлений широкому загалу в локальній мережі НБУВ.

У даній публікації аналізуються матеріали про НБУВ, виявлені протягом 2011 р. у традиційних ЗМІ та Інтернеті.

Останнім часом з метою підвищення оперативності та повноти аналізу інформаційних потоків, породжених пресою, до процесу моніторингу залучаються лише електронні версії періодичних видань України. Загалом до БД «НБУВ у дзеркалі газетної періодики» за 2011 р. внесено 68 записів з повними текстами публікацій. У них переважає

інформація, опублікована в центральних ЗМІ – 37 публікацій, у регіональних виданнях та Інтернеті вдалося знайти по 14 публікацій, 3 публікації були виявлені у зарубіжних виданнях. Якщо говорити про конкретні джерела, то найчастіше про НБУВ писали загальноукраїнські газети «Сьогодні» і «День». Серед регіональних видань, які презентували роботу Національної книгозбірні, можна назвати львівський «Високий Замок», «Вечерний Николаев», хмельницький «Проскурів», луцьку «Волинь», «Чернігівські відомості» та ін. Інформація про НБУВ також з'являлася на офіційних сайтах Верховної Ради України, Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні, Рахункової палати України, Києво-Печерської лаври, на інтернет-порталах інформаційно-просвітницького блогу «Творчість та інновації в українських бібліотеках», «ГолосUA», «Культура», «Рідна країна», «Музеї України» та ін. Про діяльність НБУВ повідомлялося також у газеті «Новости Беларуси» (Мінськ) та на офіційному сайті Президентської бібліотеки імені Б. М. Єльцина (Санкт-Петербург).

Що характерно, у 2011 р. переважали публікації про бібліотечні фонди та їх формування, зокрема, про рідкісні та раритетні документи з фондів НБУВ, поповнення та збереження фондів. У багатьох матеріалах йшлося про організацію бібліотечної справи, культурно-просвітницьку діяльність книгозбірні. Із структурних підрозділів найбільш представленими у пресі були Інститут рукопису, Фонд Президентів України та відділ формування музичного фонду.

Зупинимося на основних особливостях висвітлення діяльності найбільшої книгозбірні України у ЗМІ.

Організація бібліотечної справи

Нині в Україні налічується 45 тис. бібліотек. Серед провідних – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека, Державна історична бібліотека та ін. Сьогоднішні вітчизняні бібліотеки – це сучасні інформаційні, культурні, освітні заклади. Вони роблять вагомий внесок в українське державотворення, у розвиток освіти, науки, культури («Урядовий Кур'єр», 30.09.2011).

Нові пріоритетні напрями діяльності НБУВ, її минуле і сучасне були предметом обговорення на щорічних читаннях, присвячених її засновнику та сподвижнику Володимирі Івановичу Вернадському, які 11 березня 2011 р. проходили в НБУВ. Роль

В. І. Вернадського у становленні бібліотеки переоцінити важко. Для нас назавжди залишиться загадкою те, як би він відреагував на процеси, що відбуваються в ній сьогодні. На переконання генерального директора НБУВ академіка О. С. Онищенко, «Вернадський не здивувався б. У своїх працях, ідеях він передбачав накопичення інформації та знання на всіх можливих тоді видах ресурсів і появу нових. Вернадський говорив про різке збільшення знання в суспільстві і бачив бібліотеку не лише як місце зберігання книги, а й як науково-інформаційний комплекс». Бібліотека не стоїть на місці. Сьогодні тут відбуваються серйозні процеси автоматизації, документи переводяться в електронну форму, модернізується система управління та робота з користувачами (світоглядний портал «Рідна країна», 12.03.2011).

Згідно зі статусом найбільшого інформаційного центру України, НБУВ за результатами тендера уклала угоду з «Elsevier B.V.» (Амстердам, Нідерланди) про доступ до баз даних зарубіжних наукових періодичних та наукометричних видань. Вартість угоди становить 375 тис. євро, або близько 4,01 млн грн. (сайт «Наші гроші», 13.12.2011). Загалом же, бюджетне фінансування діяльності та розвитку НБУВ у 2011 р. сягнуло майже 54 млн грн. («2000», 15–21.04.2011). Проте, Рахункова палата України на основі проведеного аудиту критично оцінила умови для становлення бібліотеки як головного науково-інформаційного центру держави (офіційний сайт Рахункової палати України, 04.10.2011). Тому серед пріоритетних завдань бібліотеки – максимальне задоволення інформаційних потреб сучасного суспільства, зокрема, накопичення і збереження інформації та надання вільного доступу до неї.

Преса відзначила і особистий внесок у розвиток бібліотеки, піднесення її наукового рівня та значущості як соціального інституту її генерального директора, академіка Національної академії наук України О. С. Онищенко («2000», 11.03.2011).

З'являлися в пресі й публікації, присвячені технічному стану бібліотеки. Зокрема, повідомлялося, що один з державних тендерів НБУВ буде пов'язаний з технічним обслуговуванням вогнегасників та їх зарядкою (портал «ТендерГід», 12.10.2011). Згадували журналісти й художнє оформлення НБУВ. Зокрема, йшлося про унікальний за своєю концептуальністю та майстерністю gobelen у фойє головного корпусу бібліотеки, який оформив художник І. С. Литовченко («Слово Просвіти», 29.07.2011).

Бібліотечні фонди

Звичайно ж, преса приділяла найбільшу увагу бібліотечним фондам НБУВ, в яких сьогодні зберігається близько 15 млн одиниць. Це книги, журнали, карти, ноти, образотворчі матеріали, рукописи, стародруки, газети. Саме тут, як писала газета «Сьогодні» (04.10.2011), зосереджене найповніше в Україні зібрання пам'яток слов'янської писемності та рукописних книг. До складу її фондів входять документи, починаючи від зародження писемності (клинописні тексти III тис. до н. е.), а також одне з найбагатших зібрань стародавніх пам'яток слов'янської писемності, рукописних книг XI–XVIII ст., історичних документів XVI–XVIII ст. Наприклад, 7 аркушів Київських глаголичних листків (IX ст.), Оршанське Євангеліє XIII ст., Києво-Печерський Патерик (1553–1554) і відоме Пересопницьке Євангеліє (1556–1561). Особливої уваги заслуговують стародавні слов'янські книги, надруковані кирилицею, серед яких Острозька Біблія (1581), Граматика Мелетія Смотрицького, а також рідкісні видання XVIII–XX ст., зокрема, «Енеїда» Котляревського (1798), «Кобзар» Шевченка (1840), прижиттєві видання творів Пушкіна, Карпенка-Карого, Лесі Українки та ін.

У 2011 р. Україна на державному рівні відзначала 450-річчя Пересопницького Євангелія (1556–1561), тому зрозуміло, що цій події преса приділяла значну увагу. У замітках подавалася історія написання, особливості оформлення та зберігання реліквії. Пересопницьке Євангеліє – визначна рукописна пам'ятка давньоукраїнської мови та мистецтва XVI ст., один з перших українських перекладів канонічного тексту четвероєвангелія. За часів незалежності, як символ духовної спадкоємності та давньої культурної традиції України, Пересопницьке Євангеліє набуло значення «політичного символу нації». Воно використовується під час інавгурації усіх президентів незалежної Української держави («Нове життя», 02.09.2011).

Історію створення Пересопницького Євангелія, події, пов'язані з ним, історичні постаті, причетні до «біографії» цієї пам'ятки, сьогодні активно вивчають дослідники різних напрямів. Учені Інституту філософії, Інституту літератури, Інституту археології, Інституту української мови НАН України та Інституту рукопису НБУВ згуртували навколо себе вітчизняних і зарубіжних фахівців («Слово Просвіти», 03.11.2011). Пересопницьке Євангеліє розпочали писати в серпні 1556 р. мо-

нахи Свято-Троїцького монастиря села Двірці (тепер Львівська обл.) за розпорядженням ігумені Парасковії (княгині Анастасії Заславської), потім продовжили і закінчили роботу у місті Пересопниці (тепер Рівненська обл.) у монастирі Різдва Богородиці. З часу свого створення пам'ятка знаходилася в Пересопницькому монастирі. Пізніше Пересопницьке Євангеліє потрапило до рук гетьмана Івана Мазепи, який 17 квітня 1701 р. подарував його Переяславському кафедральному собору. З 1799 р. воно зберігалось в бібліотеці Переяславської семінарії, згодом – у Полтавській духовній семінарії та Полтавському історико-краєзнавчому музеї. На поч. XX ст., після Першої світової війни, рукопис було передано до музею-заповідника Києво-Печерської лаври. У роки Другої світової війни книга покидала Україну і перебувала в Уфі. Згодом повернулася на рідну землю, до Києва. 24 грудня 1948 р. за ініціативою відомого філолога і книгознавця Сергія Маслова, книгу передали на постійне зберігання до відділу рукописів Державної публічної бібліотеки УРСР (нині – Інститут рукопису НБУВ), де вона зберігається й сьогодні («Голос України», 02.04.2011; Хмельницька народна газета «Є», 13.05.2011; «Волинь», 14.05.2011; «Голос України», 04.08.2011; «Українське слово», 17.08.2011; «Україна молода», 26.08.2011; «Сьогодні», 29.08.2011; «Комсомольская правда в Україні», 30.08.2011; «Кримська Світлиця», 02.09.2011; «Поступ», 05.09.2011). «Співробітники Інституту рукопису, – розповідає заввідділу Інституту рукопису О. Степченко, – ретельно доглядають за Пересопницьким Євангелієм. Воно зберігається в кімнаті з відповідним температурно-вологісним режимом, лежить у сейфі в спеціально виготовленій, добре відполірованій дерев'яній скрині» («Бізнес», 22.08.2011). За красою й багатством оформлення Пересопницьке Євангеліє не має собі рівних серед українських рукописів («Персонал плюс», 11.05.2011). Для збереження книги прийдешнім поколінням Київська метрополія УПЦ профінансувала Інституту рукопису НБУВ її факсимільне видання та збереження оригіналу («Новини Полтавщини», 19.08.2011; «Музеї України», 26.08.2011; «7 днів», 01.09.2011; «Вечерний Николаев», 12.10.2011).

Не залишався поза увагою преси й Фонд Президентів України, структурний підрозділ НБУВ, заснований у 1996 р., де поряд з бібліотечними та архівними матеріалами про становлення, розвиток

інституту президентства в Україні зберігаються подарунки, презентовані президентам України в роки їхнього перебування на найвищій державній посаді. В ФПУ існує архівний, книжковий та музейний фонди. В архівному зберігаються листи, вітальні листівки, телеграми тощо; у книжковому – колекція книг з автографами та дарчими написами; у музейному – різні експонати, насамперед подарунки президентам країни, а також їхні особисті колекції, передані до ФПУ («Комсомольская правда в Україні», 24.01.2011; «Сегодня», 26.01.2011, 16.03.2011). Багато публікацій присвячено подарункам Президенту України Віктору Януковичу, які він отримав у свій 61-й день народження і передав на зберігання до ФПУ («Время», 11.07.2011; «Сегодня», 11.07.2011, 13.07.2011).

Повідомляла преса й про нові надходження до фондів НБУВ. Так, у 2010 р. київський фотограф Леонід Левіт подарував НБУВ 500 зроблених ним фотопортретів («Газета по-українськи», 23.08.2011). У грудні 2010 р. співробітники Чернігівської митниці передали до НБУВ 25 нотних видань початку ХХ ст. Раритети були затримані співробітниками Чернігівської митниці та прикордонниками на українсько-білоруському кордоні у квітні 2010 р. при спробі їх незаконно вивезення з країни («Чернігівські відомості», 05.01.2011). У рамках роботи VII Київської міжнародної книжкової виставки-ярмарку, присвяченої 20-й річниці незалежності України, яка відбулася 16–18 серпня 2011 р. в Українському домі, НБУВ передали добірку різножанрової літератури білоруських авторів. Відповідний сертифікат на 130 найкращих книг Білорусі генеральному директору НБУВ О. С. Онищенко урочисто вручили начальник Управління видавничої діяльності і книжкової торгівлі Міністерства інформації РБ О. Павлова і Надзвичайний і Повноважний Посол РБ в Україні В. Величко. До комплексу літератури, сформованого Міністерством інформації Білорусі, увійшла добірка найкращих літературних творів, енциклопедій, довідників, фотоальбомів та видань-лауреатів престижних національних конкурсів Білорусі, зокрема, конкурсу «Мистецтво книги». Відповідальний секретар Всесвітньої асоціації болгар Максим Страхов також передав до НБУВ добірку видань болгарських авторів («Новости Беларуси», 15.08.2011; «Українська літературна газета», 26.08.2011).

Писали в пресі й про збереження фондів НБУВ. Хоча в статтях, присвячених збереженню старо-

друків та рідкісних видань («Газета по-киевски», 08.02.2011; «Високий Замок», 09.02.2011), а також у публікації про збереження рідкісних видань бібліотеки Бібікових («Персонал плюс», 20.07.2011) подавалася, здебільшого, неперевірена та неточна інформація.

Міжнародна співпраця

Про високий статус НБУВ свідчить її міжнародна співпраця, яка проявлялася в спільних з іншими країнами заходах (конференції, зустрічі, презентації, виставки) та була висвітлена в пресі. Протягом багатьох років НБУВ надає допомогу Українській бібліотеці в Москві («Персонал Плюс», 19.01.2011). За підтримки Посольства Білорусі в Україні в лютому 2011 р. у НБУВ відбулася презентація повісті відомого білоруського письменника Володимира Короткевича «Дикая охота короля Стаха». Під час презентації демонструвався документальний фільм «Свет Короткевича» виробництва кіностудії «Беларусьфільм», функціонувала книжкова виставка, на якій було представлено більше 50 збірників, окремих творів, журнальних видань письменника з фондів НБУВ («Новости Беларуси», 15.02.2011).

28 вересня 2011 р. у рамках XXII Міжнародного фестивалю «КиївМузикФест-2011» у відділі формування музичного фонду НБУВ відбулася творча зустріч з відомим білоруським композитором, музикознавцем, редактором і видавцем Яугеном Паплавським, який презентував серію нотних видань «Музична спадщина Речі Посполитої» (2007–2011) – результат його 20-річної роботи в архівах Російської національної бібліотеки у Санкт-Петербурзі (портал «Культура», 17.10.2011).

У жовтні 2011 р. НБУВ відвідали Голова Верховної Ради України Володимир Литвин і Президент Національної Ради Республіки Австрія Барбара Праммер, яка прибула до України на чолі офіційної делегації австрійського парламенту. В. Литвин і Б. Праммер ознайомилися з роботою Австрійської бібліотеки, котра була заснована в НБУВ у 1992 р. і містить унікальну колекцію видань німецькою мовою. Перебуваючи в НБУВ, керівники парламентів України і Австрії взяли участь в урочистому відкритті книжково-інформаційної виставки «Україна – Австрія: культурні взаємодії» (офіційний сайт Верховної Ради України, 05.10.2011).

8 грудня 2011 р. НБУВ відвідав посол США в Україні Джон Теффт. Він взяв участь у презентації оцифрованих копій перших трьох українських

текстів, доданих до Світової цифрової бібліотеки (СЦБ). Київські глаголичні листки (одна з найдавніших глаголичних пам'яток старослов'янської писемності (IX ст.), Львівський Апостол (перше датоване видання на території сучасної України (1574 р.) і перше прижиттєве видання «Кобзаря» Т. Шевченка (1840 р.) становлять частину надзвичайно цінної бібліотечної колекції давніх і рідкісних книг. Бібліотека обрала ці фундаментальні тексти як перший український внесок у глобальний проект, спрямований на збереження і поширення найважливіших і найцінніших у культурному сенсі книг світу в цифровій формі.

СЦБ – спільний проект Бібліотеки Конгресу США, ЮНЕСКО та інших партнерів з усього світу, який було реалізовано у 2009 р. Партнерами проекту СЦБ стали і чотири українські бібліотеки – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника і бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». Оглянувши багату колекцію стародруків і рукописних книг, Джон Теффт у своєму виступі підкреслив непересічне значення культурної спадщини України для всього світу, розповів про спільні проекти Посольства США в Україні та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, спрямовані на покращення доступу до інформації (сайт Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні, 05.12.2011; сайт незалежного інформаційного агентства «ГолосUA», 08.12.2011; сайт інформаційно-просвітницького блогу «Творчість та інновації в українських бібліотеках», 12.12.2011).

12 грудня 2011 р. делегація НБУВ відвідала Президентську бібліотеку ім. Б. М. Єльцина (Санкт-Петербург). У рамках візиту відбулося підписання Угоди про співробітництво між двома книгозбірнями, яка передбачає організацію спільних проектів, створення електронних колекцій та проведення різних заходів (сайт Президентської бібліотеки імені Б. Н. Єльцина, СПб, 12.12.2011).

НБУВ представляла свої унікальні документи на міжнародних виставках. Зокрема, у грудні 2011-го – березні 2012 р. в приміщеннях Етнологічного зібрання муніципальних музеїв м. Фрайбурга (Німеччина) проходила виставка «Чорнобиль. Експедиції до втраченої землі» – унікальна можливість відчути усю повноту поліського життя. На виставці було представлено

особливості місцевої народної архітектури, господарства, народних промислів (бортництва, рибальства, полювання, збирання ягід та грибів), народного одягу, прикрас, вишивки, ткацтва. Мало хто знає, що сам Чорнобиль і багато містечок, котрі потрапили до зони відчуження, традиційно були єврейськими. Завдяки матеріалам та документам, наданим для виставки Центром досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства Національного університету «Києво-Могилянська академія», Інститутом етнології Національної академії наук України, НБУВ, організаторам заходу вдалося показати основні віхи розвитку традиційної культури євреїв («ART.Ukraine» – 2011. – № 6–1(25–26): грудень – лютий).

Культурно-просвітницька діяльність

Багато матеріалів преси присвячено культурно-просвітницькій діяльності НБУВ. Деякі заходи вже згадувалися у розділі «Міжнародна співпраця». На інших коротко зупинимось, дотримуючись хронології. Найчастіше журналісти інформували своїх читачів про різні виставки, які влаштовувалися в Національній книгозбірні. У березні 2011 р. газета «День» повідомила про відкриття у НБУВ персональної виставки живопису Михайла Яремківа «Звуки квітів», у рамках якої відбулася і презентація довідника, присвяченого творчості художників Прикарпаття «Силуети рідного міста: на перетині історії та культури» (автор-упорядник М. Яремків, Тернопіль, 2011). Митець працює в жанрах натюрморту, пейзажу і жанрової композиції («День», 24.03.2011). У червні 2011 р. у НБУВ пройшла фотовиставка за підсумками II Міжнародного жіночого фотоконкурсу «Планета дітей». Це єдиний фотоконкурс, в якому беруть участь тільки жінки, а об'єктом їх фототворчості стають діти. Жінки 17 країн світу представили на ній дитячу фотографію («День», 03.06.2011).

Преса також згадувала виставку «В обороні української спадщини. До 120-річчя від дня народження Федора Ернста», яка пройшла у грудні 2011 р. в Українському домі. НБУВ була однією з установ, які надали свої документи для цієї експозиції. Зокрема, на виставці експонувалися унікальні рукописні документи з фондів Інституту рукопису НБУВ («День», 08.12.2011). Наприкінці 2011 р. в рамках урочистого відкриття XVI Міжнародних Могилянських читань відбулася презентація книги «Записки святителя Петра

Могили» – спільної роботи Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, Київської духовної академії та Інституту рукопису НБУВ. До видання увійшли фотокопія та розшифровка унікальної рукописної пам'ятки XVII ст. – особистого записника святителя Петра Могили, який містить записи різного характеру: богослуж-

бові твори, свідчення про чудеса, що відбувалися біля святинь Києво-Печерської лаври, господарчі документи, малюнки тощо (сайт Києво-Печерської лаври, 01.12.2011).

Ось так виглядала найбільша книгозбірня України у дзеркалі вітчизняної та зарубіжної преси 2011 р.